

Huriye Öniz Baha (1887-1950)

Görsel1: Huriye Öniz Baha,
TBMM Albümü

Eğitimci, yazar ve siyasetçi kimliği ile tanınan Huriye Öniz, 1 Mayıs 1887 yılında İstanbul'da doğmuştur. Annesi Ayşe Hanım, Babası Bahaddin Bey'dir. Soyadı Kanunu ile "Baha" soyadını almıştır. Tam adı, Huriye Baha Hafize Öniz'dir. Hayrettin Bey ile evlenen Huriye Öniz'in Ali Şinasi adında bir oğlu olmuştur.

İlk ve ortaöğrenimini Leylî Sanayi Mektebinde yapan Huriye Öniz, Bursa Amerikan Mektebinde Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra Londra Üniversitesi Kadın Bölümü Bedford Kolejinde pedagoji eğitimi görmüştür. 9 Ekim 1912'de İstanbul İnâs İdadîsi Fennî Terbiye öğretmenliğine başlamış ve 22 Aralık 1912'de görevinden istifa etmiştir.

7 Ocak 1913'te İstanbul Dârülmua'llimât Terbiye (Kız Öğretmen Okulu) öğretmenliğine atanmıştır. Balkan Savaşı nedeniyle yerinden yurdundan ayrılan göçmenlere açılan kurslarda ders vermiş, her türlü hayır işlerinde çalışmış, Hilâl-i Ahmer'in açtığı kursa giderek gönüllü hastabakıcılığı yapmıştır. 14 Eylül 1914'te görevden alınan Öniz, 16 Kasım 1926'da Beyoğlu 3. Rum Okulu, 3 Ekim 1928'de Haydarpaşa Musevi Okulu, 6 Mart 1929'da Galata Musevi Erkek Okulu ve 12 Kasım 1929'da Hasköy İtalyan (Kaltayam) Okulunda öğretmenlik yapmıştır. 6 Ekim 1930'da hastalığı dolayısıyla Hasköy İtalyan Okulundaki görevinden istifa etmiş, 12 Ocak 1933'te tekrar öğretmenliğe geri dönerek Feriköy Menemetayan (Menemetciyan) Okulunda öğretmenliğe başlamıştır. 13 Şubat 1934'te Yeniköy Rum Okulundaki öğretmenlik görevini milletvekili seçilene kadar sürdürmüştür.

"Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Heyeti", Balkan savaşlarında bir yardım cemiyeti olarak, 1923'te kurulmuş bir dernektir. Bu dernek, 8 Şubat ve 15 Şubat 1913'te Dârülfünûn'da toplantılar yapmış, Osmanlı kadınlarının sesini duyurmuştur. Prenses Nimet, Nâzime Sultan, Fatma Aliye, Gülsüm Kemalova, Fehime Nüzhet, Nakiye (Elgün), Nâciye, Halide Edip, Selma, Nigâr, İhsan Raif, Nezife Muhlis gibi dönemin kadınlarının katıldıkları toplantılarda Huriye Öniz de yer almıştır. Bu yardım etkinliklerinde, orduya yardım için kürkler, pırlantalar hibe edilmiştir. Ayrıca asıl mesleği öğretmenlik olan Huriye Öniz, eğitim konuları üzerine konuşmalar yapmış, okulların yetersizliğinden bahsederek ilerlemenin ancak eğitim kurumlarıyla mümkün olabileceğini savunmuştur.

Cumhuriyet döneminde Avrupa ülkelerinden çok daha önce kadınlara temel haklar verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'e göre Türk tarihini ve medeniyetini oluşturan temel unsur, Türk kadınıdır. *"Şuna inanmak lazımdır ki, dünya üzerinde*

gördüğümüz her şey kadının eseridir.” diyen Atatürk, Türk kadınının dünya kamuoyunda yanlış tanıtıldığına inanır. Bu nedenle, Türk kadınının hemen hemen her konuda erkeğin yanı başında, eşit koşullarla, yer almasını istemektedir.

4 Şubat 1935 tarihli Milliyet gazetesi öncelikle Atatürk’ün kadınların katıldığı bu seçime önem verdiğini belirtmiş, kadın milletvekili adaylarının da ilk kez bu seçimlerde yer alacağını, ayrıca ilk kez Türk vatandaşı olan azınlıklara milletvekili seçilmeleri konusunda yardım yapılacağını söylemiştir. Huriye Öniş de bunlardan biridir.

Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesi sonrasında Atatürk’ün şu sözü, kadınlarımızın elde ettikleri bu hakkı en iyi şekilde kullanacaklarına olan inancını vurgulaması açısından önemlidir: *“Bu karar, Türk kadınına sosyal ve siyasi hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir... Türk kadını evdeki medeni mevkinin selahiyetle işgal etmiş, iş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir. Siyasi hayatta belediye seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını bu sefer de milletvekili seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medeni memleketlerin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak bugün Türk kadınının elindedir ve onu selahiyet ve liyakatle kullanacaktır.”*

Huriye Öniş, İsmet İnönü’den aldığı davet üzerine Türkiye’de kadınların katıldığı ilk genel seçimlerde, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından milletvekili adayı olarak gösterilmiş ve 629 oy alarak Diyarbakır’ın ilk kadın milletvekilliğine seçilmiştir. 16 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935’te Meclis’e katılmış, tutanağı 7 Mart 1935’te onaylanmıştır. Cumhuriyet döneminin 18 kadın milletvekilinden biri olan Huriye Öniş, V. Dönem boyunca Maliye Encümeni’nde üyelik yapmıştır.

1935 yılında hazırladıkları raporda halkın il ve ilçe merkezleri hariç olmak üzere diğer yerlerde Kürtçeden başka dil bilmediğinden, toprak ağalarının bölge halkı üzerinde etkisinin çok fazla olmasından dolayı buradaki halkın gelişmesinin zorluğundan bahseden Huriye Öniş, okullardaki ikili eğitim sistemine geçilerek okullardaki yer sıkıntısı sorununun giderilebileceğini ifade etmiştir.

Huriye Öniş, Devlet Demir Yolları Memurlarının Emekli Sandığı Hakkındaki Kanunu dolayısıyla *Genel Kurulda* söz almıştır. *“İş Kanunu Lâyîhası”, “Orman Kanunu”, “İzmir Vilayeti Turistik Yolların İnşası Hakkındaki Kanun”* hazırlıklarında; ayrıca *Kayseri-Eskişehir Tayyare Fabrikası’na* sermaye verilmesi için kurulan geçici encümenlerde üye olarak görev almıştır. Ankara’da Tıp Fakültesi kurulmasına dair yasa tasarısı görüşmelerinde, bir hemşirelik okulunun da açılmasına yönelik teklifte bulunmuştur. Bahsi geçen konuyla ilgili olarak Meclis müzakereleri esnasında söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Arkadaşlar, Ankara’da kurulacak tıp fakültesi münasebetiyle huzuruza çıktım. Kıymetli vaktinizi israf etmek istemem. Mümkün olduğu kadar kısa söyleyeceğim. Sözlerim memleketin her tarafında kuvvetle hissedilmekte olan hasta bakıcı mektebi üzerine olacaktır ve buna yüksek dikkatinizi çekmek istiyorum.

... Arkadaşlar yurdumuzun her tarafında iyi şeraitle çalışan güzel hastanelerimiz vardır. Fakat bunlar içinde vakıfane yardımlarıyla doktorun bir muavini ve ızdırap içinde kıvranan hastanın müşfik bir hemşiresi olacak iyi hasta bakıcılarımız yoktur. Varsa da bunlar pek azdır. Birçok hastanelerde mektep görmemiş, cahil birtakım kadınlar istihdam edilmektedir. Bunlar fennin emrettiği prensip dahilinde çalışmayı bilmediği gibi hastalara nasıl hareket edeceklerini de bilmezler. Gerçi Kızılay’ın İstanbul’da bir hasta bakıcı mektebi vardır. Fakat bu mektepte yetişen kızlarımız miktar itibarıyla az oldukları için ancak yurdun birkaç hastanesinde çalışmaktadırlar ve bunların çalışmadığı yerlerde boşlukları acı bir surette hissedilmektedir...”

Huriye Önis, 18-24 Nisan 1935 yılında İstanbul'da toplanan 12. Uluslararası Kadın Kongresi'ne ve 24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında yapılan 3. Türk Dil Kurultayı'na da katılmıştır.

Atatürk'ün vefatından sonra 11 Kasım 1938 yılında, Cumhurbaşkanlığı seçimi için oluşturulan oy sayımı komisyonunda görev alan Huriye Önis'in 1939 yılında milletvekilliği sona ermiştir.

Siyasi hayatı V. Dönemle sınırlı kalan Huriye Önis, milletvekilliği bitince öğretmenlik mesleğine dönerek 23 Haziran 1939'da İtalyan Lisesi ve Ticaret Lisesi, 2 Haziran 1946'da Erenköy Kız Lisesi, 20 Ekim 1946'da Beyoğlu Kız Lisesinde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Huriye Önis, 2 Kasım 1950 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

İngilizce ve Rumca bilen Huriye Önis'in Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatının ilk özgün örneklerinden olan "Köprü Altı Çocukları" (1936) adlı bir romanı ve pek bilinmeyen "Bir Öğretmenin Romanı" (1939) adlı bir eseri vardır.

Eserleri

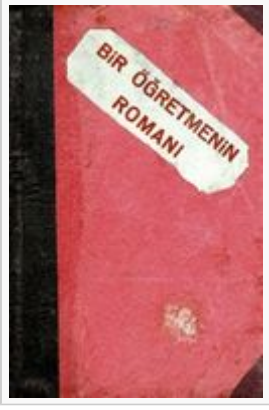
Görsel 2: TBMM Kütüphanesi

1. Köprü Altı Çocukları, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1936.

1930'lu yılları anlatan bu eser, o dönemde çocuklar için yazılan hikâye ve romanlar arasında tek özgün örnektir; bu nedenle Huriye Önis, Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatının kurucularından kabul edilmiştir.

Yazar, kimsesiz; ancak cesur, merhametli ve dürüst çocukların sosyal durumunu, hayatta kalma zorluklarını anlatırken bir taraftan devlet kurumlarının ihmalini bir taraftan da onların kurtuluşlarının yine bu devlet kurumlarının sayesinde olduğu mesajını vermiştir.

Bir yetişkin gibi sorumluluk sahibi olan çocukların kurtuluşunun devlet kurumları ve eğitimde görüldüğü bu romanda, köprü altı çocuklarının kaderini değiştiren kişi; "iyi kalpli Türk kadını" belediye encümeninin tek kadın üyesidir. Bu da Cumhuriyet döneminde Türk kadınının sosyal ve siyasal hayata sağladığı katkılardan biri olarak görülmektedir.

Görsel 3: TBMM
Kütüphanesi

2. **Bir Öğretmenin Romanı**, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1939.

Huriye Öniz, bu romanda, devlet kurumlarının sosyal hayattaki yeri ve önemi, devlet kurumlarındaki aksaklıklar, “eğitilmiş bir Türk kadının” toplumsal hayata etkisi, insanların her daim çevresindekilere faydalı olması gerektiği ve ümidin her zaman var olduğu gibi konuların altını çizmektedir.

Sebahat ARMAĞAN

KAYNAKÇA

APA, Aslı, **TBMM’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Faaliyetleri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2004.

AYTAN, Talat, “Çocuk Edebiyatının İçerik Özellikleri Açısından Köprü Altı Çocukları”, **IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul 2017, s.381-386.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Dosya No:490.01/725.4841.

DUROĞLU, Sibel, **Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

GÖKSEL, Burhan, **Çağlar Boyunca Türk Kadını**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi V. Dönem, 1935-1939**, II. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları, No:26, Ankara 2001.

Kurun, 10 Kasım 1936.

Kurun, 19 Nisan 1935.

Kurun, 6 Şubat 1935.

Milliyet, 4 Şubat 1935.

NACİ ELDENİZ, Perihan, “Atatürk ve Türk Kadını”, **Bellekten**, Cilt: 20, Sayı: 80, Nisan 1956, s.739-742.

ÖNİZ BAHA, Huriye, **Bir Öğretmenin Romanı**, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1939.

ÖNİZ BAHA, Huriye, **Köprü Altı Çocukları**, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1936.

SEZER, Ayten, "İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılı Özel Sayısı**, C.XIV. S.42, 1998, s. 898 s.889-905.

ŞAHİN, Cemile, **Türk Parlamentosundaki Kadın Milletvekilleri (1935-2007)**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010.

TBMM Albümü, 1920-2010, 1.Cilt, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Arşivi, Şahsi Dosya No: 897.

TBMM Yıllık, D.V, İ.3, Ankara, 1939, s.251-253.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 5, Cilt:1, (21.3.1935).

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 5, Cilt:1, (7.3.1935).

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 5, Cilt:27, (11.11.1938).

TUNAYA, Tarık Zafer **Türkiye'de Siyasal Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi**, Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Ulus, 8 Kasım 1938.

Ulus, 8 Mart 1935.

Üçüncü Türk Dili Kurultayı 1936 (Tezler, Müzakere Zabıtları), İstanbul 1937.

Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri, I. Cilt, TBMM Basımevi, Ankara 2020.

23/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/huriye-oniz-baha-1887-1950/?pdf=3601> adresinden erişilmiştir